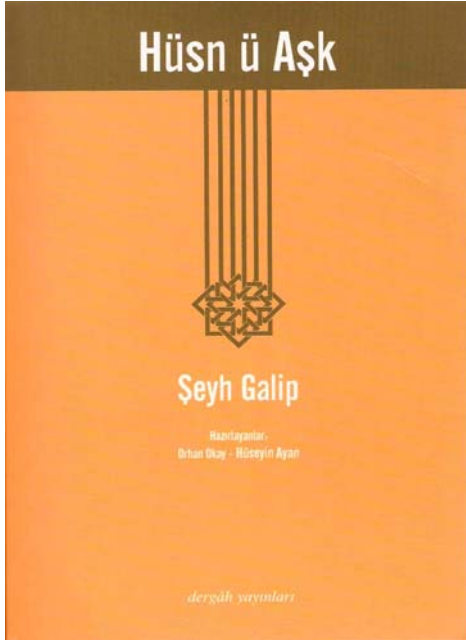

ŞEYH GÂLİB: *HÜSN Ü AŞK**

Nagehan EKE**

*Tarz-ı selefe tekaddüm ettim
Bir başka lugat tekellüm ettim*

*Gencînede resm-i nev gözetdim
Ben açtım o genci ben tükettim*

Şeyh Gâlib

Türk edebiyatının klâsiklerinden olan *Hüsn ü Aşk*, Osmanlı Devleti'nin savaş meydanlarında gururunun kırıldığı, Padişah'ın bile "*Devlet elden gidiyor!*" diye feryat ederek imparatorluğu kurtarmak için sağdan soldan teklif lâyhaları istediği bir devrede kaleme alındı. 18. yüzyılın son dördte biri ile 19. yüzyılın ilk yılları Klâsik Türk şiirinin önceki çağlara nispetle, gözlerini gündelik hayat sahnelerine

çevirdiği; zihnin, hikemi ilkelere sığınarak avuntu aradığı; sanatın bazı ellerde hezliyyattan manzum lügate kadar değişiklik gösteren küçük hünerlerle oyalandığı; Vâsıf gibi bir kısım şahsiyetlerle sokağın, mesire yerlerinin, at oyunlarının, atış ve nişan denemelerinin, köçek rakslarının, mahalle kadınlarına ait konuşmaların objektif levhaları halinde tespitine çalışıldığı, yaralanan izzet-i nefsin, dünyayı beka âlemine tahvil suretiyle tasavvuf ikliminde telâfi edildiği, daha doğrusu "terk"le ödendiği bir devredir. Kaya Bilgegil'in deymi ile "*Türk*

* Hüseyin AYAN-Orhan OKAY, Şeyh Gâlib, *Hüsn ü Aşk*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006, 388 s.

**Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi.

nazmının nesci, bir zevk düşüklüğünün dudağında çözülmekte, şiir kendi kendini tüketmektedir”¹.

Şüphesiz ki, bu devre, edebiyatın hâlis şiir aleyhine sahasını genişlettiği bir safhayı içine alır. Sultan Selim gibi bir hükümdarın himayesi dahi şiir denilen büyümlü cevheri kurtarmaya yetmez. Hakikatte Padişah; lâyiha isteğine, ilk daimî elçilikleri kurmasına, zahîre taşıyacak ticaret gemileri getirmesine, etrafındaki insanları yerli kumaş kullanmaya teşvikine, daha kafes hayatında iken sahih ayarlı altınlar çıkarma tasavvurlarına, *Nizâm-ı Cedîd*'ine rağmen; kalbinin dinleneceği iklim olarak tasavvufu firar sahası seçmişti. Musikîde bir “*III. Selim Ekolü*” vardır. Sanatın hamisidir, o. Fakat şiir denince bu devrenin tek ve müstesna çehresi *Şeyh Gâlib*'dir.

Hüsn ü Aşk sahibine göre Türk edebiyatında çeşitli müteşâir vardır. Gâlib, belirlediği ölçülerle pek az kimseyi şair sayıyor: *Firdevsî*, *Hüsrev*, *Nizâmî*. O kadar... *Fuzûlî* bile ancak *âyîn-i Nevâî* ile şiire yol bulabilmiştir. İstidadına güvenen genç bir adam; tarikate sülûk etse, insanî münasebetlerinde, nefsi için en mütevâzî mevkii seçse bile; sanattan söz edilince, nefsinde İlâhî bir kudret hissedecektir. Gâlib, böylece pek az şairi beğenebiliyordu.

Bir mecliste, *Hayr-âbâd*'ından dolayı Nâbî'nin övülmesi, bu esere “nazîre” söylemenin imkânsızlığından söz edilmesi, *Hüsn ü Aşk*'ın yazılmasına yol açtı. Zirâ, (rivayet kendisinin) Gâlib, bunu bir imtihan telakki etmişti: *Hayr-âbâd*'ın ehemmiyetli kısmının Attâr'dan alındığı kanaatindeydi. Böylece hayalî, daha “levh-i mahfuz”dan “südûr” sahasına inmemiş “söz”ler diyarında dolaşarak arz insanlarına bu eseri hediye getirdi. Gâlib, bu eserinde şiir dehâsını göstermiş; yepyeni bir şaheser ortaya koymayı başarmıştır. Eserin özetini vermek gerekirse:

“Hüsn ü Aşk, Benî Muhabbet kabilesinde aynı gün doğan biri kız, biri oğlan iki çocuktur. Kabilede doğar doğmaz birbirleriyle nişanlanan çocuklar büyüyünce Mekteb-i Ebed adlı okula verilirler. Yaşlı Mollâ-yı Cünûn hocalarıdır. Bu sırada birbirlerini severler. Kabilede Hayret adında bir yiğit vardır. Hüsn ile Aşk'ın buluşup konuşmalarını engeller. Mânâ bahçesinin rehberi olan yaşlı Suhan ise görüşüp anlaşmalarına ve mektuplaşmalarına yardımcı olur.

Hüsn'ün İsmet adında bir dadısı, Aşk'ın da Gayret adında bir lalası vardır. Aşk, Mollâ-yı Cünûn ve Gayret'in yol göstermesiyle Hüsn'ü babasından ister. Kabilenin

¹ M. Kaya Bilgegil, “Hüsn ü Aşk'a Dair”, *Hüsn ü Aşk*, hzl. O. Okay, H. Ayan, Dergâh Yay., İstanbul 2006, s. 11.

büyükleri bir karar vermek için toplanır, ama Aşk'ın isteğini alayla karşılırlar; 'bedavadan zahmetsizce hazine elde edilmez' derler ve Hüsn'e kavuşmak için ondan zorlu bir sınavdan geçmesini isterler: Bin yıllık gam ülkesini geçer, mumdan bir gemiyle ateş denizini aşarsa, bin bir başlı ejderhayı öldürüp, bunlara benzer pek çok zorlu işleri başarılarak **Kalp** diyarındaki kimyayı alıp gelebilirse Hüsn'ü alabileceğini söylerler. Aşk bu zor ve tehlikeli işleri yapmayı kabul eder ve hemen lalası Gayret ile yola çıkar. Çok geçmeden bir kuyuya düşer ve dibi olmayan bu kuyudan Suhan'ın yardımıyla ism-i âzâm yazılı bir ipe tutunarak kurtulurlar. Gam harabesini aşmaya çalışırken yaşlı bir cadı Aşk'a âşık olur ve karşılık bulamayınca onu öldürmeye kalkar. Aşk yine Suhan'ın yardımıyla kurtulur. Ateş denizini Hüsn'ün Suhan ile gönderdiği uçan bir atla aşar; Çin padişahının kızı **Hûşrübâ** Aşk'ı ve Gayret'i **Zâtü's-Suver** kalesine kapatır. Aşk, yine Suhan'ın yardımıyla kaleyi ateşe vererek kurtulur. Böyle pek çok tehlikeden lalası Gayret ve değişik biçim ve kılıklarda gelen Suhan'ın yardımıyla kurtularak sonunda Kalp diyarına ulaşırlar. Burada Hüsn'ün sarayı vardır. Birden Mollâ-yı Cünün, İsmet ve Hayret ortaya çıkarlar. Suhan, işin aslını, bütün bu maceraların anlamını açıklar; 'aslında Aşk, Hüsn'dür; Hüsn de Aşk'tır. Arada ikilik yoktur. Suhan, Aşk'a, 'sen yanlış yolda yürüyüp çabaladın' der, Aşk'ı Hayret'e teslim eder. Hayret onu Hüsn'ün sarayına götürür ve Aşk, Hüsn'e kavuşur."²

Kaya Bilgegil'e göre *Hüsn ü Aşk*'in iki yönü vardır. Birincisi yeknesak yönüdür: Bu, hemen her sahifesinin yeni bir güzellik parıltısıyla, okuyucu üzerindeki şaşırtıcı tesirini tekrarlamasıdır. Eser üzerine yazı yazacak kimsenin tercih hakkını kaldırarak ölçüde, hemen her tarafında "tırâşide" bir hayal, davetkâr gözlerini ona çevirir. Bu seçebilme güçlüğü karşısında, kalemin yürüebilmesi için en iyi ve en kolay yol, tesadüfe teslim olmaktır. Hangi mısradan söz açsanız mevzunuz güzellik olacaktır. *Hüsn ü Aşk*'in en güç yönü ise bir "mücerred"i tasvir etmiş olmasıdır. Bütün, yekpare, eksiksiz... gibi eş veya yakın mânâlı kelimelerden hangisi kullanılsa, bu tasvirdeki mükemmeliyeti ifadeye yetmez. Eserde, ayrı ayrı görünüşleriyle büyük ve tek bir hayal yüzer. Şüphesiz ki, bu eser okunurken, zihinde çeşitli görünüşlerin sûretleri teşekkül eder. Fakat *Hüsn ü Aşk*'in iç levhalarında, tavsif; tasvire galebe çalmıştır. Gâlib'in büyüklüğü, hayallerinin emsalsizliğindedir. Bu hayaller manzumesinde zaman zaman "ulvî" denilen esirden bir tasavvurla temasa gelinir. Gâlib'deki bu hayal gücü, alışılanın aksinedir: *Hüsn ü Aşk* şairi; iç âlemini, muhayyilesini, hasselerinin şeffaf menfezinden şiire geçirir³.

² Halûk İpekten, *Şeyh Gâlib (Hayatı, Sanatı, Eserleri)*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996, s. 19-20.

³ M. Kaya Bilgegil, a.g.m., s. 45.

Gâlib'in *Hüsn ü Aşk* adlı klâsiği, Klâsik Türk edebiyatı sahasının kıymetli ilim adamlarından *Hüseyin Ayan* ile yine bu sahanın değerli hocalarından *Orhan Okay*'ın birlikte gerçekleştirdikleri ve Türk kültürüne ve edebiyatına büyük bir hizmet olarak değerlendirilen çalışmaları ile günümüze kazandırılmıştır.

Kitabın ilk basımı için hazırlıklara Erzurum'da, Hüseyin Ayan'ın Orhan Okay'a teklifi üzerine 1970'ten önce başlanılmıştır. O güne kadar Lâtin harfleriyle yayımlanmamış olan *Hüsn ü Aşk*'ın *Ahmet Cevat* ve *Vasfi Mahir* tarafından yapılan nesre çevirilerinde, metnin aslına tam uyulmadığı gibi atlamalar ve yanlışlıklar göze çarpmaktadır. Ayan ve Okay, her iki çalışmayı gözden geçirmişler ve hataları tekrar etmemeye çalışmışlardır. Ortak bir çalışma olmakla beraber genellikle metnin okunması Hüseyin Ayan'a, nesre çevrilmesi ise Orhan Okay'a aittir. İki kıymetli hocanın yoğun derslerinin arasında fırsat buldukça, biraz da ağır bir tempoyla ilerleyen çalışmaları basılmak üzere Dergâh Yayınları'na gönderildikten bir süre sonra, benzer bir çalışma yürüten Abdülbaki Gölpınarlı *Hüsn ü Aşk*'ı yayımlar. Hüseyin Ayan ve Orhan Okay'ın hazırladıkları eser, ilmî bir neşir değildir; ancak eserin *Ebuzziya Teyfik*⁴ ve *Tahir Olgun*⁵'un hazırladıkları iki matbû nüshasından faydalanılarak olabildiği kadar hatasız bir metin ve nesir halinde günümüz Türkçesine aktarılmasından ibarettir. Ayan ve Okay, Gölpınarlı'nın yayını üzerine çalışmalarını tekrar gözden geçirirler. Matbû nüshalar da dâhil olmak üzere birçok yazmanın karşılaştırılmasıyla vücuda getirilmiş olan Gölpınarlı neşri, mesnevî metninin kuruluşu açısından oldukça sağlam bir edisyon kritik özelliği taşımaktadır. Bununla beraber nesre çevrilişindeki birtakım farklılıklar ve özellikle de dilin kullanımı açısından Ayan ve Okay, kendi çalışmalarını uygun görerek herhangi bir değişiklik yapmadan yeniden yayına gönderirler. Sonuçta *Hüsn ü Aşk* oldukça gecikmeli olarak 1975 yılında gün ışığına çıkar. Dergâh Yayınları'nın 1992'deki basımında ise bir değişiklik yapılmaz, sadece sonuna bir "tıpkıbasım" ilâve edilir.

On yıldan fazla bir süredir Şeyh Gâlib ve özellikle *Hüsn ü Aşk*, sınırlı bir çevrede de olsa oldukça yoğun bir ilgi görmektedir. Klâsik Türk şiirinin bu son büyük ustasının *Divan*'ı iki ayrı akademik çalışmanın konusu olmuş ve her ikisi de yayımlanmıştır⁶. 1995 yılının Mart ayında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin

⁴ *Hüsn ü Aşk*, Eser-i Gâlib Dede, Kütüphane-i Ebuzziya, İstanbul 1304, 266 s.

⁵ *Hüsn ü Aşk*, Nâzımî Şeyh Gâlib, Mahfel Mecmua-i Edebiyyesi neşriyatından, İstanbul 1339, 104s.

⁶ Naci Okçu, *Şeyh Gâlib-Hayati, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umumî Tahlili ve Divanının Tenkitli Metni*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993; Muhsin Kalkışım, *Şehy Gâlib Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1994.

üç gün devam eden ve dikkate değer tebliğlerin sunulduğu “Şeyh Gâlib Günleri” ve bununla ilgili *Şeyh Gâlib Kitabı* şairin şahsiyetine ve eserlerine ilgiyi daha da odaklaştırdı. Ayrıca *Kaya Bilgegil*⁷’in Ayan ve Okay’ın neşirlerine yazdığı geniş kapsamlı “*Hüsn ü Aşk’a Dair*” başlıklı sunuş yazısının, Şeyh Gâlib Kitabı’nda *Necmettin Turinay*⁸’ın ve *Şerif Aktaş*⁹’ın makalelerinin, nihayet *Victoria R. Holbrook*¹⁰’un hacimli eserinin önemli yorumlarının *Hüsn ü Aşk*’ı birbirinden farklı zirvelere taşıdıkları açıkça söylenebilir. *Turan Oflazoğlu*¹¹’nin tiyatrosu ve *Kenan Işık*’ın sahneye koyduğu *Aşk Hastası*, eserin daha farklı alanlarda da yorumlanabileceğini düşündürdü. Gâlib Dede’nin orijinal metnini yeniden kuran, açıklamalarla nesir halinde ifade eden *Muhammed Nur Doğan*¹²’ın ve yine tamamını hece vezniyle rahat ve kolay okunur bir dille ifade eden *Ahmet Necdet*¹³’in çalışmaları *Hüsn ü Aşk* üzerine son yılların en taze meyveleri oldu. *Hüsn ü Aşk* ile ilgili son yayımlardan biri de *Victoria R. Holbrook*’un editörlüğünü yaptığı, 2005 yılında İngilizce olarak New York’ta okuyucuyla buluşan “*Hüsn ü Aşk*”tır¹⁴.

Son olarak, ilk basımlarına göre bazı düzeltmelerin yapıldığı Hüseyin Ayan ve Orhan Okay’ın *Hüsn ü Aşk*’ının, gözden geçirilmiş 4. baskısı 2006’da yayımlanmıştır. Bu baskıda, *Dergâh Yayınları*’nın “*Sunuş*” yazısının ardından Orhan Okay’ın “*Hüsn ü Aşk Yeniden Basılırken*” adlı bir değerlendirmesi vardır. “*İçindekiler*” bölümünün ardından *M. Kaya Bilgegil* tarafından kaleme alınmış “*Hüsn ü Aşk’a Dair*” başlıklı oldukça ayrıntılı bir inceleme yazısı yer almaktadır. Bilgegil bu yazısında, *Hüsn ü Aşk*’ın yazılış serüvenini; Gâlib’in şiire ve şaire bakışını yine Gâlib’in beyitleriyle açıklamıştır. Ardından Hüseyin Ayan’ın okumasıyla *Hüsn ü Aşk* metni ve her sayfada metnin altında Orhan Okay’ın nesre çevirisi bulunmaktadır. Metnin sonunda ise 1992 basımında ilâve edilen “*Tıpkıbasım*” yer almaktadır.

⁷ M. Kaya Bilgegil, “Hüsn ü Aşk’a Dair”, *Hüsn ü Aşk*, hzl. O. Okay, H. Ayan, Dergâh Yay., İstanbul 2005, s. 11-48.

⁸ Necmettin Turinay, “Klâsik Hikâyenin Son Merhalesi: Hüsn ü Aşk”, *Şeyh Gâlib Kitabı*, İstanbul 1995, s. 87-122.

⁹ Şerif Aktaş, “Bir Anlayışın Romanı: Hüsn ü Aşk”, *Şeyh Gâlib Kitabı*, İstanbul 1995, s. 123-130.

¹⁰ Victoria R. Holbrook, *Aşkın Okunmaz Kıyıları*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

¹¹ Turan Oflazoğlu, *Güzellik ve Aşk (Müzikli Oyun, İki Bölüm)*, Ankara 1986.

¹² Muhammed Nur Doğan, *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002.

¹³ Ahmet Necdet, *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk (Güzellik ve Aşk)*, Adam Yayınları, İstanbul 2003.

¹⁴ Şeyh Gâlib, *Hüsn ü Aşk*, edited by Victoria R. Holbrook, MLA Texts&Translations, New York 2005.

Kendilerinden sonra yayımlanmış yukarıda adları zikredilen pek çok çalışmaya ilham kaynağı olmuş bu çalışma, bu alanın iki usta ismi tarafından hazırlanmış olmanın inceliklerini taşımaktadır. Elbette ki, zikredilen çalışmaların her birinin diğerinde bulunmayan incelikleri olduğu muhakkaktır. Orhan Okay'ın deyimini ile:

“...*Nasıl Divan şiirinin anlaşılması ve yorumu kapısı kapanmış değilse, Hüsn ü Aşk kalesinin fethi de kimseye müyesser değildir. Bütün sanat eserlerinde ve bütün edebî eserlerde olduğu gibi, belki de daha fazla Divan şiiri, tabiatıyla Hüsn ü Aşk her okunuşta yeniden, her ele alınışta yeni mânâlarla zenginleşecektir. Sanatkârla onun eserini okuyan, yorumlayan arasındaki uçurum ne kadar daralsa yine de var olacaktır. Geçmiş yüzyıllardan beri pek çok sanat eseri her defasında yeniden tahlil ediliyor ve yeniden yorumlanıyor.*”¹⁵

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Şerif, “Bir Anlayışın Romanı: Hüsn ü Aşk”, *Şeyh Gâlib Kitabı*, İstanbul 1995, s. 123-130.
- BİLGEGİL, M. Kaya, “Hüsn ü Aşk’a Dair”, *Hüsn ü Aşk*, hzl. O. Okay, H. Ayan, Dergâh Yay., İstanbul 2005, s. 11-48.
- DOĞAN, Muhammed Nur, *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002.
- EBUZZİYÂ TEVFİK, *Hüsn ü Aşk*, Eser-i Gâlib Dede, Kütüphane-i Ebuzziya, İstanbul 1304, 266 s.
- HOLBROOK, Victoria R., *Aşkın Okunmaz Kıyıları*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.
- İPEKTEN, Halûk, *Şeyh Gâlib (Hayatı, Sanatı, Eserleri)*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996.
- KALKIŞIM, Muhsin, *Şeyh Gâlib Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1994.
- NECDET, Ahmet, *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk (Güzellik ve Aşk)*, Adam Yayınları, İstanbul 2003.
- OFLAZOĞLU, Turan, *Güzellik ve Aşk (Müzikli Oyun, İki Bölüm)*, Ankara 1986.

¹⁵ Şeyh Gâlib, *Hüsn ü Aşk*, hzl. Hüseyin Ayan, Orhan Okay, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006, s.8. TAED 39, 2009, 123-129

- OKÇU, Naci, *Şeyh Gâlib-Hayati, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umumi Tahlili ve Divanının Tenkitli Metni*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993.
- OLGUN, Tahir, *Hüsn ü Aşk, Nâzımı Şeyh Gâlib*, Mahfel Mecmua-i Edebiyyesi neşriyatından, İstanbul 1339, 104 s.
- ŞEYH GÂLİB, *Hüsn ü Aşk*, hzl. Hüseyin Ayan, Orhan Okay, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, 388 s.
- ŞEYH GÂLİB, *Hüsn ü Aşk*, edited by Victoria R. Holbrook, MLA Texts&Translations, New York 2005.
- ŞEYH GÂLİB, *Hüsn ü Aşk*, hzl. Hüseyin Ayan, Orhan Okay, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006, s.8.
- TURİNAY, Necmettin, “Klâsik Hikâyenin Son Merhalesi: Hüsn ü Aşk”, *Şeyh Gâlib Kitabı*, İstanbul 1995, s. 87-122.
- YÜKSEL, Sedit, *Şeyh Gâlib (Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri)*, İş Bankası Yay., Ankara 1980, 189 s.